

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

28ste JAARGANG, NUMMER 5, MEI 1992

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

MAJOR SPREEKT NIET THATCHERS TAAL EN KINNOCK NIET DIE VAN DE ARBEIDERS

Van de vele artikelen die de Britse kranten aan de op 9 april j.l. in Groot Brittannië gehouden algemene verkiezingen hebben gewijd, verdienen die in de gezaghebbende *Financial Times* de meeste aandacht. Dat geldt zowel voor wat in dit blad vóór, als voor wat er ná de stembusuitslag werd verkondigd.

Tot aan de vooravond van de verkiezingen betoogde deze krant, die tot op zekere hoogte als een van de spreekbuizen van het Britse ondernemerdom kan worden beschouwd, wat na de verkiezingen ook door *De Volkskrant* werd geschreven. Het kwam hierop neer, dat Labour beter in staat zou zijn om de schade te herstellen die het land onder het bewind van Thatcher (. . .) heeft opgelopen. De *Financial Times*, die evenals het dagblad *The Guardian*, van zijn voorkeur voor Labour geen geheim maakte, drukte zich wat voorzichtiger, maar niet wezenlijk anders uit dan het Nederlandse ochtendblad. In het genoemde Britse dagblad heette het, dat „het gevaarlijk is, dat een verzwakte en onzekere Conservatieve partij aan de macht blijft, zeker wanneer dat vergeleken wordt met de vooruitgang van Labour bij zijn modernisering. Dat rechtvaardigt (. . .) het risico van verandering.”

Wat uit dit feitelijk stemadvies kon worden afgeleid was dit, dat de *Financial Times* de Labourpartij van Neil Kinnock beschouwde als de partij die het beste paste bij het hedendaagse Britse kapitalisme. Dat men in het nog niet zo lang tevoren partijprogramma het woord „socialisme” tevergeefs zou zoeken, betekende op zichzelf nog niet zoveel. Ook toen dit veel misbruikte woord er nog wél in stond, had de Britse Labourpartij al even weinig met socialisme uit te staan als de Partij van de Arbeid in Nederland of andere sociaaldemokratische partijen op het Europese vasteland. Veel belangrijker – met het oog op de verkiezingen en voor een beoordeling van de partij – waren de televisiespotjes waarmee Labour zich in de weken die aan de verkiezingen voorafgingen aan het Britse publiek presenteerde.

Nooit eerder hebben wij de Britse Labourleiders zo duidelijk en zo onverholen een modern en p u u r k a p i t a l i s t i s c h programma horen ontvouwen als in die serie korte uitzendingen van de BBC. In het verleden werd de – steeds al kapitalistische – koers van Labour zorgvuldig verpakt in een vage, schijnbaar „socialistische” fraseologie, die het

wezenlijke karakter van het beleid verhullen moest. Ditmaal was daarvan geen sprake. De spotjes – te vergelijken met de Nederlandse 'uitzendingen voor politieke partijen' – wazen de kijkers er nadrukkelijk op, dat Labour streeft naar meer investeringen, naar vernieuwing, verbetering en modernisering van het produktie-apparaat, naar meer arbeidsplaatsen (niet omdat werkloosheid een ramp is voor de betrokkenen, maar omdat een grotere werkgelegenheid – maar dat werd er natuurlijk niet bij gezegd – een grotere hoeveelheid meerwaarde betekent), enz.

De vraag ligt voor de hand waarom de Britse kiezers het voorzichtig geformuleerde advies van de *Financial Times* naast zich neer hebben gelegd en gekozen hebben voor de Tory-partij. De vraag is verkeerd gesteld. Het Britse elektoraat heeft niet – zoals *NRC/Handelsblad* op 10 april schreef – „in meerderheid de bestaande situatie verkozen”; de Britse premier John Major kon niet – zoals hij triomfantelijk uitriep – in zijn ambtswoning blijven omdat „het land” dat zo wilde. De Britse kiezers hebben zich in meerderheid niet vóór, maar t e g e n een verlenging van het Torybewind verklaard, zoals trouwens ook al bij de verkiezingen in de periode van Margareth Thatcher het geval was. Geen enkele keer behaalden de Conservatieven in die tijd meer dan 43 pct. van de stemmen. Een hoger percentage behaalden zij ook ditmaal niet. Een ruime meerderheid van 57 pct stemde op andere partijen. De Tories beschikken – wat allerminst wil zeggen dat zij de meerderheid van de kiezers achter zich hadden – nog steeds over een meerderheid in het Britse Lagerhuis. Maar dat danken zij allerminst aan het kiezersvolk, maar aan het Britse kiesstelsel.

Overigens moet men vooral niet denken, dat de voor het Britse ondernemersdom zo hoogst noodzakelijke modernisering van het produktie-apparaat waarop Labour tijdens de verkiezingskampagne zo gehamerd heeft, nu in de ijskast blijft. Tenslotte kan geen enkele partij een beleid voeren dat indruist tegen de eerste belangen van het kapitaal. Hier ligt de reden dat zo'n anderhalf jaar geleden de Tories tot het inzicht kwamen (of genoodzaakt waren) zich van Margareth Thatcher te ontdoen. John Major werd tot haar politieke erfgenaam benoemd en hij heeft zich, uiterst behoedzaam, sindsdien ook als zodanig gedragen. Maar hij is, dat is geen geheim, haar erfgenaam geworden omdat niettemin zijn politieke en economische inzichten verschillen van de hare.

Tot dusver traden die verschillen minder op de voorgrond. Onmiddellijk na de jongste verkiezingsuitslag zijn ze duidelijk aan de dag getreden. Nog geen twee dagen nadien, op zaterdag 11 april, schreef de *Financial Times* dat John Major nu de kans kreeg om van de Conservatieve Partij de partij te maken die hem voor ogen zweefde, zonder dat ‚rechtse’ elementen hem in de wielen zouden kunnen rijden.

„Mr. Major”, aldus het artikel in kwestie, „werd 16 maanden geleden door zijn partij (als leider) gekozen, omdat verondersteld werd dat hij een brug zou kunnen slaan tussen het Thatcherisme en een voor een rekonstruktie (van de Britse samenleving) hoogst noodzakelijk ander beleid . . . Zij die van hem een volledige breuk met het Thatcherisme verwachten, zullen teleurgesteld worden. Maar zij die in mr. Major een overtuigd aanhanger van het Thatcherisme zien, zullen dat eveneens.”

De laatstgenoemden, denken wij, zullen méér teleurgesteld worden dan de eerstgenoemden. Het is in de dagen na de 9e april wel gebleken, dat John Major n i e t de taal van mrs. Thatcher spreekt. Hij spreekt, om het zo uit te drukken, een taal die beter wordt verstaan door de vooruitstrevende sektor van het Britse ondernemersdom, die beter is aangepast bij de eisen van het moderne kapitalisme, zoals ook Neil Kinnock de taal van het moderne kapitalisme en n i e t de taal van de arbeiders spreekt. Wat overigens niet wil zeggen, dat Major en Kinnock of diens opvolgers, precies dezelfde taal spreken. Maar

ze spreken wel talen die hoe langer hoe meer op elkaar gaan lijken.

Wat de Tories betreft: John Major heeft bij de rekonstruktie van zijn kabinet aan Michael Hessel-tine, de man die – voor zover men daarvoor één persoon verantwoordelijk kan stellen – in belangrijke mate tot de val van Margareth Thatcher heeft bijgedragen, een véél belangrijker post gegeven. Bij die verandering van diens taak en functie hebben diverse bladen aangetekend, dat Hessel-tine bepaald niet gekant is tegen iedere staatseigendom van produktiemiddelen en heeft de *Financial Times* (op 11 april) gekonstateerd, dat dit voor bepaalde sectoren ook geldt voor Major zelf. In hetzelfde artikel werd een oudere partijgenoot van Major geciteerd, die de thans aangebroken periode als „de wereld na Thatcher” karakteriseerde.

Zoals gezegd: de Tories van nu (en morgen) en Labour spreken talen die hoe langer hoe meer op elkaar gaan lijken. Dat is uiteraard een gevolg van de kapitalistische ontwikkeling. De diverse politieke partijen in de kapitalistische landen streven weliswaar geen identiek beleid na, maar hun programma's gaan ook hoe langer hoe meer op elkaar lijken en dat geldt voor hun praktijk nog sterker. Groot-Brittannië vormt wat dat betreft geen uitzondering. Het leidt in toenemende mate tot de weliswaar lang niet algemene maar niettemin bestaande opvatting, dat het ‚lood om oud ijzer’ is welke naam er op het stembiljet wordt aangekruist en die opvatting vormt mede een verklaring voor de verkiezingsuitslag.

Vanzelfsprekend heeft geen enkele Britse krant, noch vóór, noch na de verkiezingen gezegd, dat het in feite ‚lood-om-oud-ijzer’ was hoe of er gestemd werd. Wel publiceerde de *Financial Times*, die tevoren voorkeur voor Labour had, omdat die partij geschikter zou zijn voor het oplossen van de economische problemen, na de verkiezingen verklaringen van vooraanstaande ondernemers, die een ander geluid lieten horen. Op het eerder verkondigde standpunt kwam de krant met geen enkel woord terug. Wij zien daarin, dat de oorspronkelijke kijk op Labours mogelijkheden en het later gepubliceerde optimisme van sommige ‚*captains of industry*’ toch eigenlijk weinig met elkaar in strijd zijn.

Sir John Banham, de directeur-generaal van de *Confederation of British Industry* (het Britse ondernemersverbond) noemde de verkiezingsuitslag „het best mogelijke resultaat voor het Britse zakenleven”. Sir Denys Henderson, de president van de Britse chemische industrie (I.C.I.) uitte zijn voldoening over de helderheid die door de verkiezingsuitslag was geschapen en noemde die van groot belang voor het bedrijfsleven. Alan Sugar, hoofd van een belangrijke computergroep, sloot zich bij die zienswijze aan, maar voegde er aan toe, dat de regering nog iets meer en beter dan voorheen naar het bedrijfsleven zou moeten luisteren. Legt men die uitspraken naast de aarzelend naar voren gebrachte argumenten waarmee de *Financial Times* voor stemmen op Labour pleitte, dan is de konklusie, dat het streven van de partijen niet veel van elkaar verschilt in ieder opzicht gerechtvaardigd.

Dat ook in Groot-Brittannië de partijen dichter bij elkaar komen, dat ze zich hoe langer hoe meer ontdoen van wat voor soort oude *ideologiën* ook, is inderdaad niet ontsnapt aan de aandacht van de *Financial Times*. In een na de verkiezingen afgedrukte beschouwing heeft dit blad erop gewezen, dat het voortdurend minder zo is, dat de politiek het handwerk van tot de Conservatieve partij behorende juristen of tot de Labourpartij behorende onderwijzers. Politiek, aldus het blad, wordt steeds meer het werk van beroeps-politici, die allesbehalve ideologen, doch inplaats daarvan pragmatici zijn. Vervolgens laat de krant de nieuwbenoemde leden van het Lagerhuis de revue passeren en toont aan, dat dit zowel voor de Tories als voor Labour opgaat. Het blad wijst er tevens op, dat van de nieuw benoemde Lagerhuisleden van Labour er nog maar heel weinig tot de (zogenaamde) ‚linkervleugel’ kunnen worden gerekend, een ‚linkervleugel’ overigens – zo voegen wij

hieraan toe — die al evenmin als het midden of de ‚rechtvleugel‘ van Labour de arbeidersklasse vertegenwoordigde.

De *Financial Times* karakteriseert het beschreven verschijnsel als „het volwassen worden“ zowel van de kiezers als van de politici. Wij zouden het liever willen aanduiden als het volwassen worden van het kapitalisme. Wij beschouwen het als een zeer duidelijk symptoom van de nauwe samenhang tussen de politiek en de kapitalistische ontwikkeling. Die samenhang blijkt telkens weer en is natuurlijk niet iets typisch Brits. Wel is zij terstond na de verkiezingsuitslag in Groot Brittannië opvallend aan de dag getreden. Dat is de reden, dat wij ditmaal in *Daad en Gedachte* uitvoeriger over bepaalde verkiezingen schrijven dan doorgaans het geval is.

— o —

KANTTEKENINGEN BIJ EEN STAKING VAN BUSCHAUFFEURS IN MADRID

Wat hieronder volgt hebben we ontleend aan een brief van een Spaanse vriend. Op het moment dat hij ons het een en ander over de staking van de buschauffeurs in Madrid vertelde, was hun staking nog niet afgelopen en over het resultaat kon hij ons dus niet inlichten. Wat echter zijn schrijven voor ons vooral interessant maakte, waren zijn opmerkingen omtrent de betekenis van de aktie voor de sociale (en voor de politieke) verhoudingen in Spanje. Voor een deel, maar niet in alle opzichten, delen wij zijn zienswijze. Zijn kommentaar blijft om die reden volledig zijn zienswijze.

In de afgelopen maand februari zijn de chauffeurs van de stedelijke autobusdienst in Madrid in staking gegaan. Deze staking werd niet uitgeroepen door de officiële vakbeweging en de door de vakbeweging gegeven garantie, dat in het geval van een sociaal konflikt een minimum aan busdiensten niettemin zou worden uitgevoerd, werd niet gerespekteerd. Van de betrokken 7.000 buschauffeurs is nauwelijks iemand in een der officiële bonden georganiseerd. Ze zijn vrijwel allemaal aangesloten bij het zogenaamde *Plataforma Sindical* waartoe 36 van de 42 leden van de ondernemingsraad behoren. Bij de ondernemingsraadverkiezingen van 1990 werd noch van de *Comisiones Obreras*, noch van de sociaaldemokratische vakbeweging UGT iemand gekozen.

Aan de stakingsoproep van het *Plataforma* werd algemeen gevolg gegeven. Dat had grote gevolgen voor het openbare leven in de Spaanse hoofdstad. De altijd al grote verkeerschaos bereikte een toppunt. Die chaos werd bovendien nog verergerd doordat er zelfder tijd als de staking van de buschauffeurs ook nog gestaakt werd bij de Madrileense metro. Men kon konstateren dat het personeel van het openbaar vervoer in een positie verkeert om werkelijk ernstig kracht bij te zetten aan zijn eisen.

De staking bij de metro was begin maart geëindigd, maar de chauffeurs van de bussen zetten die maand hun aktie voort. Het vervoersbedrijf heeft geprobeerd door het inzetten van werkwilligen de staking te breken. Daar is weinig van terechtgekomen, gezien het feit dat er tijdens de staking nauwelijks bussen reden, ook al werden de onderkruipers beschermd door de politie.

In de loop van de aktie wijzigden de chauffeurs hun methode. Een deel van de stakers

besloot tot het uitvoeren van de minimum-dienstregeling die in zo'n geval was voorzien. Op maandagen, woensdagen en vrijdagen reden de bussen voor 40 pct volgens het boekje. Dat betekende enerzijds, dat de betrokken chauffeurs een gedeeltelijke betaling kregen, belangrijk omdat de officiële vakbond geen stakingsgeld uitkeerde. Anderzijds was er tegelijkertijd sprake van een soort stiptheidsactie, waarmee toch aanzienlijke druk bleef uitgeoefend. Inmiddels begonnen onderhandelingen, waartoe de chauffeurs aanvankelijk niet bereid waren, omdat de onderneming niet bereid was 27 ontslagen ongedaan te maken.

Van het begin af aan heeft het niet ontbroken aan pogingen van zowel de pers als van de regering, om het publiek tegen de stakers op te zetten. Het *Plataforma* trad zeer voorzichtig op en toonde zich voortdurend tot contact met de gedupeerde busreizigers bereid teneinde de achtergronden van de staking uit te leggen. Bovendien ontging het die reizigers niet, dat de vervoersmaatschappij zich wel bijzonder keihard opstelde en niet zonder reden werd de directie daarvan beschuldigd van franquistische sympathieën. Het laatste is allesbehalve verwonderlijk voor de directie van een gemeentelijk vervoersbedrijf in een stad waar de neo-franquisten de meerderheid in de gemeenteraad hebben.

Van de achtergronden gesproken: de chauffeurs verkeren in een erbarmelijke positie. Hun loon is laag, de arbeidstijd bedraagt zeven uur per dag en de dienstregeling is zó krap, dat er maar weinig rusttijd bij begin- en eindpunt van de ritten overblijft. De politieke partijen van de 'rechterzijde' en het midden, met inbegrip van de PSOE, de aan de regering zijnde Spaanse sociaaldemokratie, noemen de stakers „kriminelen” en dringen aan op een beperking van het stakingsrecht. De zogenaamde 'linkerzijde' keurt de staking af vanwege de schade en nadelen die daardoor andere groepen van arbeiders berokkend worden. Die, zo wordt er gezegd, hebben er toch recht op, dat zij op tijd op hun werk kunnen verschijnen. Bovendien ijveren de meeste politieke partijen voor privatisering van het vervoersbedrijf, waartegen de stakers zich verzetten. Voor de PSOE komt daar nog bij, dat het afwijzen van de staking het gezag van de sociaaldemokratie helpt versterken in een stad waar de neo-franquisten grote invloed hebben.

Waarom er echter van 'rechts' tot 'links' vooral front tegen de stakers wordt gemaakt is hierin gelegen, dat zij laten zien hoe ernstig werknemers in hun positie het sociale evenwicht in de kapitalistische maatschappij kunnen verstoren. De staking van het buspersoneel is er één in een reeks van stakingen waarvan gedurende al een aantal jaren sprake is. De ongestoorde voortgang van de produktie wordt er door belemmerd en de sociale vrede komt er door in gevaar. Erger nog: er blijkt daarbij, opnieuw bij het busconflict, een tegenstelling tussen de strijdende arbeiders en de officiële vakbeweging. Het aantal arbeidsuren dat verloren gaat neemt toe en het zelfstandig optreden van de arbeiders maakt het de vakbeweging moeilijker hun traditionele rol van bemiddelaar tussen kapitaal en arbeid te spelen.

Dit laatste onderstreept de zwakte van de vakbeweging en zet de arbeidsverhoudingen op de tocht. Dat leidt tot ernstige problemen, zoals onder meer een verslechtering van de concurrentiepositie der Spaanse ondernemingen op een tijdstip dat deze hun positie binnen de Europese Gemeenschap moeten verdedigen. Regering, ondernemers en vakbeweging geven zich er rekenschap van. Vandaar de aandrang om een nieuwe stakingswet in te dienen.

In het Spaanse parlement heeft een conservatieve afgevaardigde gezegd, dat de vakbonden, bij het uitbreken van dergelijke conflicten, niet in staat zijn om de minimum-afspraken te doen respekteren en dat men dient te waken voor van onderop gevormde committees en voor wilde stakingen. Juist om dat alles te voorkomen diende er, volgens deze

afgevaardigde, een beperking van het stakingsrecht door middel van een nieuwe wet te komen. Wat de vakbeweging aangaat, die streeft er natuurlijk naar haar traditionele en klassieke rol van bemiddelaar (d.w.z. verkoopster van arbeidskracht en alles wat daartoe behoort) te blijven vervullen. Wat haar daarbij in de kaart speelt is, dat welke veranderingen het kapitalisme en de kapitalistische produktiewijze ook mag ondergaan, die klassieke vakbeweging door het kapitaal niet volledig kan worden gemist.

Inmiddels ziet het er naar uit, dat de vakbonden de arbeiders niet meer volledig in hun greep en onder controle hebben. Dat feit vergroot dan de kans, dat er inderdaad een nieuwe stakingswet zal komen, al is de vakbeweging daar niet blij mee, omdat haar speelruimte er door wordt beperkt. Als de mogelijkheden tot het uitroepen van een staking verminderd worden dan verminderen ook de mogelijkheden om alleen maar met het stakingswapen te dreigen.

— o —

DOORSTAKEN OF NIET, DAT WAS DE VRAAG WAAROM HET GING

De jongste stakingsgolf in Nederland heeft laten zien, dat er situaties kunnen zijn waarin de vakbonden soms klem zitten tussen enerzijds hen die zij voorgeven te bestrijden en anderzijds hen wier belangen zij voorgeven te behartigen. Niet alle betrokken bonden hebben in deze toestand verkeerd en die er wél in verkeerden niet in gelijke mate. De bij het CNV aangesloten vakverenigingen wisten er aan te ontsnappen; diverse bonden van de FNV eveneens. Maar zeer nadrukkelijk kregen de onafhankelijke FSV (Federatie Spoorweg Vakvereniging), alsmede de Vervoersbond en de Voedingsbond van de FNV er mee te maken.

De moeilijkheden die deze bonden ondervonden bestonden hieruit, dat de aan de vakbeweging toegemeten speelruimte dermate klein was, dat zij haar voornaamste taak, namelijk het bemiddelen tussen de werkgevers en haar achterban niet of nauwelijks meer kon vervullen. En bemiddelen wil niets anders zeggen dan bepaalde (zeer beperkte en veelal schijnbare) voordelen voor de arbeiders te „veroveren”. bepaalde (zeer belangrijke) nadelen voor de werkgevers voorkomen.

Wij gebruiken niet zomaar het woord speelruimte. Wij doen het, omdat er bij de bemiddeling tussen kapitaal en arbeid doorgaans een spel wordt opgevoerd, iets wat een aantal jaren geleden ook volmondig werd erkend door een vooraanstaand vertegenwoordiger van het ondernemersdom en stilzwijgend werd toegegeven door een vakbondsbestuurder.

Dat de speelruimte voor de genoemde bonden zo klein was had duidelijk twee oorzaken. In de eerste plaats was de druk van de achterban zo groot, dat aan de bestuurders maar weinig bewegingsvrijheid werd gelaten. In de tweede plaats werden de standpunten van de werkgevers door diverse factoren (konkurrentiepositie, Europese regelgeving, e.d.) extra verhard. Tot deze werkgevers behoorden bijvoorbeeld die in de zuivelindustrie. Tot hen heeft Greetje Lubbi, de voorzitter van de Voedingsbond FNV, het verwijt gericht, dat zij de bond zouden willen „uitroken”. Wat men daaronder moet verstaan is niet helemaal duidelijk, maar duidelijk is in ieder geval wél, dat er in de kapitalistische maatschappij géén ondernemer is die de vakbeweging kan missen. Wie daarom met het woord „uitroken” bedoelt, dat de werkgevers de macht van de vakbonden willen breken

– en dat geluid is tijdens de stakingen ook vernomen – die ziet over het hoofd, dat machteloze vakbonden hun bemiddelende functie slecht kunnen vervullen en dat dit voor de bedrijven niet zonder gevaar is.

Machteloze vakbonden of vakbonden die hun macht – dat wil zeggen hun greep op de aangesloten leden – in zekere zin hebben ingeboet, zijn bonden die hun achterban niet of niet volledig meer onder controle hebben. De gevolgen heeft men kunnen zien toen de Vervoersbond CNV en de FSV akkoord gingen met de op het eerste gezicht, maar niet wezenlijk, gewijzigde cao-voorstellen van de NS. De functionarissen van de christelijke bond slaagden er zonder veel moeite in die voorstellen door de leden te doen accepteren. De leiding van de FSV zag zich gekonfronteerd met een sterk rebellerende achterban, waarvan een deel, toen de leiding de staking ophief, de strijd nog voortzette.

De positie van de Vervoersbond FNV was nog moeilijker. De leiding stond bloot aan een zó grote druk van de basis, dat zij de cao, door de Vervoersbond CNV als een „heel goede cao” aan de achterban gepresenteerd en de hemel ingeprezen, weigerde te tekenen. Deze gang van zaken had tot gevolg, dat de boze leden van de FSV korte tijd *onofficieel* in staking waren, maar dat de Vervoersbond FNV nauwelijks met een dergelijke ‚wilde’ staking te maken kreeg. Dat de FSV-ers de oproep tot werkhervatting niet volgden, kwam ontegenzeggelijk hierdoor, dat de bondsleiding de vastberadenheid waarmee de leden zouden vasthouden aan hun eisen schromelijk had onderschat. Dat bleek ook uit alle commentaren van de FSV-woordvoerder Hardeveld, die niet ophield te verzekeren, dat men geen ‚verraad’ had gepleegd.

Uiteraard had Hardeveld geen ongelijk. Dat boze leden onder dergelijke omstandigheden hun bestuurders doorgaans van ‚verraad’ beschuldigen berust op een mythe, de mythe dat de vakbond een strijdorganisatie is die vecht voor de belangen van de leden.. Maar de FSV pleegde geen ‚verraad’ – al werd het begrijpelijkerwijze door de achterban wel zo gevoeld – maar de bondsleiding deed wat de functie van iedere vakbond is: immers zij benutte de aanwezige speelruimte, hoe gering die dan ook was. Dat de Vervoersbond FNV dat niet deed, sproot naar onze mening hieruit voort, dat er tussen de (kategorale en pragmatische) FSV en de FNV nu eenmaal dit belangrijke verschil bestaat, dat bij de FNV de vakbondsmythe een veel grotere rol vervult, dat daar sprake is van wat men een *vakbondsideologie* zou kunnen noemen.

Voor de Vervoersbond FNV was (en is) het instandhouden van de vakbondsmythe van de allergrootste betekenis. Aanvaarding van de cao – dat heeft de gang van zaken bij de FSV bewezen – hield het risico in van een ‚wilde’ staking en niets is er wat de vakbondsmythe, hetzij direkt, hetzij indirekt, hetzij kortstondig, hetzij wat langduriger en ernstiger aantast dan een dergelijke staking. Naar onze mening ligt hier de voornaamste reden, dat de Vervoersbond FNV de cao-voorstellen heeft afgewezen. Door dat te doen slaagde de bondsleiding erin zoveel van haar gezag te behouden, dat zij de stakers („voorlopig” naar er gezegd werd) tot werkhervatting kon bewegen, ofschoon een deel ervan na twee stakingsdagen op de morgen van de volgende dag nog even de strijd voortzette. Het laatsgenoemde feit bewijst dat ook de achterban van deze bond niet veel anders dacht dan de achterban van de FSV.

Beide bonden – FSV en Vervoersbond-FNV – hebben nog steeds te maken met sterke onvrede van de leden over het resultaat dat het beleid van de bond heeft opgeleverd. Verscheidene afdelingen van de FSV moeten over het al of niet goedkeuren van de cao hun stem nog uitbrengen. Op het moment dat wij dit schrijven is de uitslag van die stemming onbekend. Wél bekend is, dat de Vervoersbond-FNV, die de staking bij de NS alleen maar heeft „opgeschort”, van de uitslag van de stemming bij de bedoelde FSV-afdelingen,

zijn houding zal laten afhangen. Wil de SFV, daartoe door de stemming genoodzaakt, toch weer tot actie overgaan, dan zal ook de FNV-bond weer tot staking oproepen. Men kan moeilijk anders.

Geen Paasbestand zoals destijds

Verzette het spoorwegpersoneel zich tegen de voorgenomen invoering van flexibele werktijden bij het onderhoud, de door de voedingsbond(en) uitgeroepen staking in de suikerwerkende industrie ging het om het al of niet handhaven van de automatische prijskompensatie, die in de zuivelindustrie werd uitgeroepen vanwege het verzet tegen de geplande verhoging van de leeftijd waarop men voor vervroegde uittreding in aanmerking kon komen. Was voor de vervoersbonden de 'speelruimte' klein, bij de suikerindustrie was deze nog veel kleiner en bij de zuivelindustrie ontbrak zij praktisch geheel en al. Dat heeft bij de laatstgenoemde bedrijfstak tot een patstelling geleid. Dat bracht met zich dat het konflikt aanzienlijk werd verscherpt. In het noorden van het land, waar de boeren puur formeel eigenaren zijn van de coöperatieve fabrieken daar, mengden deze zich met felheid in de strijd, als ware om hen voor schut te zetten, die schijnen te geloven, dat klasstrijd uitsluitend door 'opgejutte' arbeiders wordt gevoerd. De boeren ontzagen zich niet om net te doen alsof zij volle melk in de riolen lieten lopen (achteraf werd verklaard dat het met veel water aangelengde melk was!), ofschoon tegelijkertijd de fabrieksdirecties te kennen gaven dat hun opslagtanks nog niet vol waren. Dit uitsluitend om het publiek — niet zonder succes — tegen de stakers op te zetten. Dat 'publiek' begon toch al te morren toen na drie stakingsdagen in de winkels vrijwel geen melk en andere zuivelprodukten meer te krijgen waren. En dat nog wel met de paasdagen in het verschiet.

Negen jaar geleden organiseerden de industrie- en voedingsbonden kort voor de paasdagen omvangrijke stakingen. Die bonden hadden destijds speelruimte genoeg. Dat maakte dat zij hun 'spel' onbelemmerd konden spelen. Achter de rug van de arbeiders werd in het diepste, maar later uitgelekt, geheim afgesproken, dat SER-voorzitter drs. De Pous het initiatief voor een kompromis zou nemen, een kompromis waarvan de bonden bij voorbaat verklaarden het te zullen aanvaarden, maar dat zij — met het oog op de achterban — niet zelf wilden voorstellen. Zo kwam het tot het beruchte *Paasbestand*, dat zowel door de werkgevers als door de bonden dankbaar werd begroet.

Een dergelijk paasbestand, een zowel door de werkgevers als door de bonden aanvaarde oplossing, was ditmaal volstrekt onmogelijk. Er kwan een 'paasvrede' tot stand, maar niet doordat bonden en werkgevers een oplossing vonden die beide partijen accepteerden. De Voedingsbond-FNV hief de staking op, omdat hij er vooralsnog geen gat in zag en de konsumenten niet langer en niet verder tegen zich in het harnas wilde jagen. Het voorlopige einde — het konflikt is nog niet uit de wereld — was een volkomen nederlaag van de vakbeweging, die voorzitter Lubbi weliswaar geen overwinning wilde noemen („Dan zou ik liegen"), maar niettemin voorstelde als „in zekere zin wel degelijk een succes". In welke zin dan en waaruit dat succes bestond, dat vertelde ze er niet bij. Ze kan toch onmogelijk bedoeld hebben dat de staking hierom een „succes" was, omdat het om de langste staking ging waarvan ooit in de zuivelindustrie sprake was. Ze kon dat niet, daar het nu juist precies de genoemde patstelling was, d.w.z. het uitblijven van ieder succesje, wat tot de 'lange' duur van de staking leidde.

In een hoofdredactioneel commentaar betoogde *De Volkskrant* op 17 april dat „de vakbeweging op drift" was geraakt en dat van „een heldere vakbondskoers geen sprake meer was". Die woorden sloegen minder op de houding van de Voedingsbond-FNV in het zuivelkonflikt, dan wel op de door allerlei omstandigheden veroorzaakte situatie, dat

andere vakbonden, partij in andere stakingen, om uiteenlopende redenen tot actie waren overgegaan en daarbij ook niet alleen totaal andere eisen stelden, maar ook heel verschillende geluiden lieten horen. Sommige van die stakingen duren op dit moment (paasmaandag) nog voort, een enkele andere, die bij de suikerverwerkende industrie om precies te zijn, is afgelopen.

We moeten op die overige stakingen in een volgend nummer terugkomen evenals op de zuivelstaking. De opheffing ervan is door de arbeiders in sommige bedrijven niet met instemming begroet. Niet in alle zuivelfabrieken zou dinsdag na pasen het werk worden hervat en ook de voedingsbond zag zich genoodzaakt aan te kondigen, dat ze over het antwoord op de vraag doorstaken (wederom staken) of niet nog eens diep zou nadenken. De redenen voor een dergelijke herbezinning zijn precies dezelfde als die waarom de Vervoersbond-FNV zich nader beraadt.

In het door de Britse toneelschrijver Shakespeare geschreven stuk *Hamlet* laat de auteur de gelijknamige held verzuchten: „Zijn of niet zijn, dat is de kwestie”. Dat is in feite ook de kwestie waar het voor de vakbeweging om gaat. Danst zij, doordat het bij gebrek aan bewegingsvrijheid niet anders kán, naar de zin van de achterban te veel naar het pijpen van de werkgevers, dan riskeert zij onofficiële akties waardoor zij aan autoriteit verliest en leden verliest, waardoor zij minder representatief wordt en haar betekenis voor de werkgevers vermindert. De vakbeweging kan wel verkondigen, dat zij zich op „een nieuwe strategie” bezint die een antwoord moet zijn op wat Greetje Lubbi „de nieuwe strategie van de werkgevers” heeft genoemd, de houding van de werkgevers is bepaald niet nieuw. Zij vloeit logisch voort uit de eisen die de kapitalistische produktie stelt, eisen waar uiteindelijk ook de vakbeweging als instituut van deze maatschappij niet omheen zal kunnen. Dat kunnen alleen de arbeiders zelf.

— o —

IN CHINA IS HET NIET AFGELOPEN MET EKONOMISCHE HERVORMINGEN

Nadat in juni 1989 met militair geweld op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking een eind was gemaakt aan de studentendemonstraties voor democratische hervormingen kon men in praktisch alle kranten lezen, dat daarmee ook een eind was gemaakt aan het economisch hervormingsproces dat, in sterke mate bevorderd door Deng Xiaoping, sedert een aantal jaren op gang was gekomen. Wij hebben in dat koor nooit meegezongen. Wij hebben van het begin af aan uiting gegeven aan onze vaste overtuiging, dat de Chinese managersklasse, waarvan Deng de meest op de voorgrond tredende vertegenwoordiger is, weliswaar om diverse redenen niets van politieke hervormingen moest hebben en scherp gekant was tegen alles wat ook maar enigszins naar democratisering zweemde, maar dat dit allerminst betekende dat zij met de economische hervormingen zou kappen.

Uiteraard waren wij niet blind voor de weerstand van de traditionele partijbureaucratie tegen die economische hervormingen. Maar wij beschouwden ze (de hervormingen menen wij) als iets dat onvermijdelijk en onomkeerbaar was. Bij een krachtige weerstand zou op z'n hoogst — maar bepaald niet voor lange tijd — het tempo van die hervormingen iets vertraagd kunnen worden, maar dat zij geheel of zelfs maar gedeeltelijk ongedaan zouden kunnen worden gemaakt hielden wij toch, vanwege de ook voor China geldende

bewegingswetten van het kapitalistische produktieproces, voor volstrekt ondenkbaar. De jongste ontwikkelingen in de Chinese Volksrepubliek hebben ons voorlopig in het gelijk gesteld en onze zienswijze bevestigd.

Het heeft Gao Di, de directeur-generaal van het *Volksdagblad* en een ijverig verdediger van de machtsstructuren der bureaucratie, niet gebaat dat hij Deng Xiaoping beschuldigde van het stichten van ideologische verwarring en het stimuleren van wat in het Chinese partijargon 'Bourgeois-liberalisering' wordt genoemd. Volgens recente berichten uit Peking beschikte de wat achter de coulissen opererende Deng nog altijd over voldoende invloed om het verzet van Gao Di en zijn medestanders tegen voortschrijdende economische hervormingen te breken. In dezelfde berichten van begin april werd tevens gezegd, dat ook de macht van premier Li Peng stap voor stap werd besnoeid.

Pal daarop oefende het Nationale Chinese Volkskongres scherpe kritiek uit op het door Li Peng uitgebrachte rapport over het door zijn regering gevoerde beleid. De kritiek kwam, al waren de bewoordingen dan wat minder scherp, overeen met de kritiek van Deng. Voor zover de konservatief en traditioneel ingestelde vleugel van de partij obstructie gevoerd heeft tegen de economische hervormingen ofwel deze heeft trachten te saboteren, moeten dergelijke activiteiten onmiddellijk worden gestaakt. Het hervormingsproces dient te worden versneld en er moet naar een hoger groeipercentage van de economie worden gestreefd dan Li Peng had voorgesteld. Deng Xiaoping blijkt, anders dan Li Peng, in toenemende mate naar privatisering van Chinese staatsbedrijven te streven en huldigt de mening dat faillissementen in de staatssector, die Li Peng zoveel mogelijk wil voorkomen, niet meer tegen te houden zijn.

In aansluiting op deze berichten wordt al gespekuleerd op een terugkeer aan de top van Zhao Ziyang, de drie jaar geleden tot aftreden gedwongen, sterk hervormingsgezinde naaste medewerker van Deng. Wat hiervan zij, feit is dat in het inmiddels herschreven beleidsprogramma alle economische opvattingen van Deng zijn terug te vinden en dat er bovendien met nadruk in wordt gezegd, dat er voor zeer lange tijd niet aan het hervormingsbeleid zal worden getornd.

Op dezelfde wijze als voor drie jaar en met vrijwel gelijke bewoordingen worden plan- en markteconomie als even waardevol aangeduid en wordt een bevordering van het partikuliere ondernemerschap als „ideologisch verantwoord” beschouwd.

„Het ziet er naar uit dat de machtsstrijd in Peking is beslist door de hervormers”, tekende op 3 april j.l. *De Volkskrant* hierbij aan. Het blad verwees daarbij naar een door Deng in januari gehouden toespraak, waarin hij pleitte voor „een kapitalistische injectie”. Ook wij menen, dat de langdurige machtsstrijd in Peking beslist is in het voordeel van de nieuwe managersklasse. Maar die beslissing is volgens ons al lang geleden gevallen en niet eerst nu tijdens de zittingen van het Volkskongres. Wat men sinds het beslissende gevecht van destijds heeft kunnen waarnemen zijn met wisselend succes gevoerde achterhoedegevechten.

Uit dit alles valt zeker niet af te leiden, dat er nu ook perspectieven zijn voor de politieke hervormingsbeweging. Het kan niet worden tegengesproken, dat de markteconomie en het partikuliere ondernemerschap tot de geboorte van een bepaalde (burgerlijke) vorm van democratie hebben geleid. In China zal de geboorte daarvan nog wel op zich laten wachten. De ontwikkeling gaat daar vooralsnog langzamer dan in Westeuropa. Maar er is geen sprake van dat Deng Xiaoping in juni 1989, zoals werd beweerd, zelf zijn eigen levenswerk als hervormer, vernietigde. Integendeel!

Boekbespreking

TIEN JAREN UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE S. D. A. P.

In een vorig nummer van *Daad en Gedachte* hebben wij al de aandacht gevestigd op de omvangrijke studie van Bas van Dongen, die handelt over de door de vooroorlogse SDAP tijdens de eerste wereloorlog ingenomen standpunten. De auteur, die uitvoerige naspeuringen heeft verricht en een zo ruim mogelijk gebruik heeft gemaakt van de beschikbare bronnen, heeft een tekst afgeleverd die, veronderstellen wij, vanwege de overvloed aan details onmisbaar zal blijken voor ieder die zich nogmaals in het onderwerp wil verdiepen. De algemene konklusies die Van Dongen uit al die geraadpleegde gegevens, notulen en archieven trekt, verschillen echter – wat natuurlijk niets afdoet aan de waardering die zijn onderzoek verdient – zeer aanzienlijk van de onze.

Het is een algemeen bekend feit, dat bij het uitbreken van de vijandelijkheden in augustus 1914 de diverse partijen der Europese sociaaldemokratie stuk voor stuk voor de oorlogskredieten (in Nederland de mobilisatiekredieten) stemden en zich achter 'hun' regering schaarden. Hier te lande sprak Troelstra de beruchte woorden: „De nationale belangen overheersen nu de nationale geschillen”.

Van Dongen laat aan de hand van afdelingsverslagen, notulen van de vergaderingen van partij- of NVV-bestuur, brieven en dergelijke dokumenten zien, dat de politiek van de leiding binnen de partij verwarring stichtte, op weerstanden stuitte en zelfs tot de vorming van een oppositie leidde. Voor hem is dat iets, waaraan hij veel meer gewicht en betekenis hecht dan wij doen, dat in overeenstemming met de algemene strekking van zijn boek.

Voor Van Dongen namelijk was de SDAP een partij waarbinnen zolang zij heeft bestaan, sprake was van een intense spanning, veroorzaakt door de tegenstelling tussen haar revolutionair (Kautskyaans-marxistisch) program en haar pragmatische, vooral in het parlement met elektorale oogmerken gevoerde, gematigde reformistische politiek, waardoor zij steeds verder in de bestaande kapitalistische orde integreerde. Hierop slaat ook de titel van zijn boek: *Revolutie of integratie*, een titel waarmee hij wil aangeven, dat volgens hem de SDAP onafgebroken voor een „keuze” tussen een van de twee mogelijkheden heeft gestaan, ook al werd dan die keuze beperkt door het feit, dat partijleiding en partijbureaucratie in de loop van de tijd eigen belangen kregen en dientengevolge de socialistische idealen en het partijprogram voor hen hoe langer hoe minder een richtsnoer vormden.

Volgens ons is de spanning waarnaar Van Dongen hetzij direkt, hetzij indirekt, voortdurend verwijst, niet de spanning die voortspruit uit het gelijktijdig bestaan van een revolutionaire doelstelling en een steeds zuiverder burgerlijke praktijk, maar de spanning tussen schijn en wezen. Volgens ons is het niet zo dat de SDAP hoe langer hoe meer en voortdurend completer in de burgerlijke samenleving integreerde. Zij was van de aanvang af een progressief-burgerlijke partij, die alleen dan met succes naar kapitalistische hervormingen kon streven, indien – dat met het oog op het ledental van een Tweede Kamerfractie – haar burgerlijk wezen en karakter schuil ging achter een zogenaamd socialistisch masker.

De (zogenaamde) socialistische doeleinden, het schijnbare streven naar de omverwerping van de bestaande orde, ze vormden de mythe; de op modern-kapitalistische belangen gebaseerde hervormingspolitiek was de realiteit. De verbondenheid met de „nationale belangen” sproot direkt voort, was een regelrecht gevolg van het wezen der SDAP. De interne en bepaald niet geringe weerstand tegen de ingenomen positie was het meer of minder zichtbare symptoom van de mythe en de invloed die daarvan, niet op de organisatie als

kollektief, des te krachtiger op een aantal individuele leden uitging.

Wie bij lezing van Van Dongens boek mocht konkluderen, dat de nationale verbondenheid van de SDAP, haar verbondenheid met de burgerlijke orde, toch minder innig was dan de partijleiding betoogde of suggereerde, zit naar onze mening op een verkeerd spoor. Die verbondenheid verkeerde niet in wankel evenwicht, maar was wezenlijk; de – derhalve – tot mislukking gedoemde oppositie daartegen was de onvermijdelijke keerzijde daarvan, die het wezenlijke van het ingenomen standpunt uiteindelijk en feitelijk slechts bevestigde. Zo die oppositie géén uitzondering was, het effect ervan verschilde niet van het effect van iedere uitzondering op de nu eenmaal bestaande – in dit geval *burgerlijke* – regel.

Wat wij hier konstateren omtrent de „godsvrede” en de soms ernstige crisis die erdoor in de partij aan de dag trad, is niet minder van toepassing op alle overige ontwikkelingen die door Van Dongen worden beschreven. Het waren ontwikkelingen die met deze „godsvrede”, of juist en nauwkeuriger gezegd met het burgerlijke karakter van de sociaaldemokratische SDAP ten nauwste samenhangen, zoals bijvoorbeeld haar steun aan het ministerie Cort v.d. Linden, haar bereidheid een hoge prijs te betalen voor het algemeen kiesrecht, haar (tijdelijk) prijsgeven van de vrije meningsuiting in de partij om toch maar vooral „serieus” te lijken in de ogen van de heersende klasse, enz. Van Dongen beschrijft ze minutieus en wie weten wil wat of er nu wel precies aan de hand was, zal bij hem terecht moeten. Maar altijd weer beschrijft hij ze vanuit dezelfde gezichtshoek. Het zijn fasen in het proces van de naar onze mening niet bestaande integratie, die hierom niet bestaat omdat er niets te integreren viel, gezien het van meet af aan burgerlijke wezen der partij.

Wat, zo menen zij, oppervlakkig gezien de vorm van een integratieproces aanneemt, wordt veroorzaakt door het feit dat tengevolge van ingrijpende veranderingen in het productieproces, de mythe (van het socialistische doel) voortdurend aan slijtage onderhevig is. De bedoelde veranderingen tonen namelijk aan, dat dit „socialistisch doel” identiek is met de modernisering van het kapitalisme en weinig meer inhoudt dan de aanpassing der politieke verhoudingen aan die economische basis.

De mythe verbleekt, maar zij sterft niet omdat zij niet kan worden gemist bij het uitoefenen van politieke druk. Hieruit valt het te verklaren, dat een iguur als Troelstra, die als geen ander het wezen van de partij belichaamt, tegelijkertijd de mythe en haar nuchtere kapitalistische werkelijkheid vertegenwoordigt en de mythe van stal haalt wanneer de werkelijkheid dat vereist. Dat is wat er gebeurde in november 1918, de episode in het boek, waarover wij eerder reeds schreven en waarop wij hier niet behoeven terug te komen.

Onze lezers zullen begrijpen, dat er over zulk een omvangrijk boek als dat van Van Dongen heel wat meer te zeggen valt dan ons in dit bestek mogelijk is. De auteur behandelt niet slechts de binnenlandse, maar ook de – met de oorlog ontstane – Europese situatie en hoe de SDAP en de diverse stromingen binnen de SDAP daarop en op het bankroet van de Tweede Internationale reageerden. Hij betoogt ook terecht, dat de gebeurtenissen van november 1918 in niet geringe mate hebben bijgedragen aan het tot stand komen van diverse (zij het later weer afgezwakte) sociale wetten en derhalve – zeggen wij – gepast heeft in de politiek van hervorming en uitbouw van het kapitalistische systeem.

De „rode draad” die Bas van Dongen door zijn werk laat lopen is een andere draad dan wij erin terug vinden. De omstandigheid dat het – ofschoon de schrijver nergens eigen standpunt of oordeel verheimelijkt – met grote zorgvuldigheid gepresenteerde materiaal ons daartoe de mogelijkheid biedt is een verdienste van het boek. C.B.